

vánított népet vagy népcsoportot fenyegeti. Ez a veszély rendszert, akár közvetve, akár közvetlenül, a szabad gondolatot és általában a szabadságot is fenyegeti. Mivel pedig a történelem kereké igen gyorsan forog, s az élet ha-

talmas léptekkel halad előre, mulhatatlanul szükséges, hogy a közelmúlt történelmének tanulságait még annak a nemzedéknek idejében hasznosítsuk, amely átélte ezeket a tragikus eseményeket és emlékezik rájuk.

BORBÉLY JÁNOS

A föld felfedezésének poémája

STEFAN ZWEIG: MAGELLAN, TANCSICS KÖNYVKIADÓ,
BUDAPEST, 1957

Stefan Zweig, az író nem ismeretlen olvasóközönségünk előtt. Írói működését a század elején kezdi, és az európai irodalom egyik legjelentősebb alakja marad több mint 40 esztendőig. Regényeit, elbeszéléseit, verseit, lírai életrajzait (Romaán Rolland, Dosztojevskij), szinte minden művelt nyelvre fordították, színművei pedig az európai színházakban állandóan műsoron voltak. Nálunk megjelent a Letűnt világ (Jučerašnji svet), önéletrajz. A két világháború között nagy közéleti tevékenységet fejt ki. Az Egyesült Európa eszméjének híve és lelkes szószólója volt. Pacifista, mint nagy kortársai, Romaán Rolland, H. G. Wells, Barbusse, Duhamel. Hitler unalomra jutása után kinyilvánítja elhatározott antifasiszmusát.

Zweig: Magellan című könyvét a budapesti Tancsics Könyvkiadó jelentette meg. Behozatali vállalatunk beszerezte és a jugoszláv olvasóközönség rendelkezésére bocsátotta.

Különös korszak az, amelyet Stefan Zweig ebben a munkájában leír, Európa soha nem látott anyagi és szellemi fejlődésének kora. Mindössze egy évszázada van, hogy az emberek felfedezték a földet, amelyen élnek. Két nemzedék munkája nyomán évezredes, örök igazságnak tartott tudományos tételek dőlnek meg. Ptolomaeusról, a földrajz pápájáról kiderül, hogy korántsem oszlanak el, mint a füst. Megállapítják a föld méreteit, s rájönnek, hogy nem is olyan nagy, de abban az értelemben, hogy az ember nőtt meg. A látóhatár kiszélesült, a fogalmak megváltoztak.

És ezt az óriási feladatot Európa két kis népe hajtotta végre: a spanyol és a portugál.

Minden utazás, amely mögött — ezt Zweig helyesen látja meg — ott áll az anyagi érdek, a fűszer, bátrabbá teszi az embereket. Törékeny halászbárkákon, vitorlášhajókon, melyek a mai óceánjárók mellett eltörpülnének, kezdetleges hajózási műszerekkel, térképek nélkül vágnak neki a veszélyekkel terhes ismeretlennek. 1471-ben elérték az egyenlítőt... A fölfedező korszak felejthetetlen, páratlan naptárát üjtjük most fel. 1484-ben Diego Cam már a Kongó torkolatánál köt ki. 1486-ban Bartholomeu Diaz eléri a Jóreménység fokát és Afrika keleti partját. 1492-ben Kolumbusz Kristóf, a nagyhangú génuai kalandor rövidebb utat ajánl Indiába, a fűszerek hazájába. Rövidebb utat, nem azt a hagyományosat Kelet felé, amely Arábián és az Indiai-óceánon át vezet, és ahol az arab világ könyörtelenül alkalmazza vámrendszerét. Nem azt az utat, amelyen a fűszerek egy korabeli író szerint tizenkét kézen át jutnak Európába és emiatt annyira megdrágulnak, hogy értékük súly szerint egyenlő az ezüstével. Nem, Kolumbusz Nyugat felé akar eljutni Indiába és háromheti hajózás után Amerika partjaihoz ér. A kor története szempontjából nem lényeges, hogy Kolumbusz nem Indiát fedezte fel, és hogy halála napjáig tévedésben maradt. Lényeges az, hogy Kolumbusz is tágitott egyet az ismert világ határain, hiszen mint utóbb kiderült, új földrészt fedezett fel. Fölfedezésének másrészt óriási erkölcsi hatása volt. Hőstett, amely kitárta a világ kapuit. Mindenki, aki nem leli helyét a régiben, a könnyű meggazdagodás reményében útnak indul. Egymásután szerekkel fel a flottákat és indítják útnak ismeretlen tengerek felé. A

fűszer hálásan fizet. Ha odavesz is öt hajó a drága felszereléssel, a hatodik visszatér, megrakva fűszerrel, s a kereskedők, a fejedelmek busás hasznot látnak. Az emberélet pedig, hja az emberélet ebben a számvetésben nullával egyenlő.

1498-ban Vasco de Gama Afrika megkerülésével eléri Indiát, Cabot meglátja Újfundlandot. 1499-ben Pinzon és Cavral egymástól függetlenül felfedezik Braziliát. Casparró Cortereál pedig Labradort. 1500 körül két portugál expedíció az amerikai part mentén a Rio La Plataig hajózik. 1515-ben Nunez de Balboa a Panama szoros egyik magaslatáról elsőnek gázol bele a Csendes-óceán vizében. 1518-ban a portugál hajók már Kantonban és Japánban kötnek ki.

Egy évszázad telt el, és szinte minden feladat teljesítve. A földrajz-tudomány ilyen rövid idő alatt sohasem fejlődött ekkorát. Egy feladat maradt még hátra: a föld körülhajózása. Ezt hajtja végre Magellan.

Erre a történelmi háttérre festi Stefan Zweig Magellan alakját. Ez a háttér segít az olvasónak megérteni Magellan plasztikusan kirajzolódó személyiségét. Végtelenül finom ez a rajz, elmélyedő, írója igyekszik megtalálni hőse cselekvésének lelki rúgóit. Nem törekszik regényességre, mértéktartásra vall, hogy a kínálkozó alkalmakat következetesen elkerüli. Íróembernél, amilyen Zweig, szokatlan, hogy tudományos apparátussal dolgozik. Művében érezhetően nincs egyetlenegy fiktív párbeszéd sem. A legapróbb részletekben is okmányokra támaszkodik. Zweig álláspontja szerint története önmagában is annyira érdekes, hogy szükségtelen minden romantikus imagináció. Az író helyett a valóság beszél. Ennek a módszernek az eredménye az, hogy Magellan sze-

mélyisége az idők mélyéből, meleg emberi közelségbe kerül. Hős volt, hérosz, — Zweig ezt nem mulasztja el kidomborítani —, mégis mindenekelőtt dobogó szívet érzünk benne. A vaskezü admirális, a kérelhetetlenül szigorú parancsnok, környezetének, alárendeltjeinek zsarnoka végtelenül magános, szenvedő ember. Élete csupa harc. Harc elsősorban önmaga ellen, harc az elemekkel, késhegyig menő harc lázadó alárendeltjeivel szemben. S emellett szerencsétlen is. A siker küszöbén, küzdelmes élete legboldogabb napjaiban áldozatul esik a bennszülöttek dorongjainak. És hogy a tragédia még teljesebb legyen, műve, műve, amiért életét áldozta, halála után értelmét veszítette. A róla elnevezett szoros gyakorlatilag hajózhatatlan, az Indiába vezető nyugat. út pedig hosszabb, mint a keleti. Felesége, két apró gyermeke a hosszú három év alatt, amíg oda volt, meghalt. A nagy fölfedezőt nem volt aki elsirassa. A siker babérjait is mások aratták le, szerencsés útítársai, akik visszajértek Spanyolországba. Kora elfelejtette, csupán az utókor szolgáltatót fényes elégtételt nevének és tetteinek. Ma már tudjuk, műve óriási volt. »Földünk területének egy évezred óta keresett méreteinek felismerésével együtt az egész emberiség első ízben kap új képet önmaga erejéről a bejárt földgolyó nagyságával együtt új kedvvel és megújult bátorságtudatára« — írja Stefan Zweig könyvének utolsó lapján.

A konrajz, amit adott, — a tizenötödik század második feléről és tizenhatodik század elejéről — úgy véljük, nem teljes. Egyoldalúan a fölfedezések korának eredményeit mutatta be, de elhallgatja az új társadalmi rend, a kapitalizmus kialakulásának kezdeti mozzanatait. Ugyanúgy megfeledkezett a kor szellemi mozgalmáról is. Az

a száz esztendő, melynek keresztmetszetét kapjuk, egyúttal Európa egyik legjelentősebb szellemi mozgalmának, a reneszánsznak és a humanizmusnak kora is. Zweig helyesen mondja a fölfedezések idejét az »új kor hajnalának«. Valóban az is. A középkor múlóban van. De az újkor nemcsak azért új, mert óriási fölfedezések történtek. Ha években pontosan nem is fedik egymást, hiszen a reneszánszot Dantétól és Petrarcától számítjuk, a fölfedezések kora mindenesetre része ennek a mozgalomnak. Hiszen Magellan a többi fölfedezővel együtt Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael, Rotterdami Erasmus, Copernicus kortársa volt. A kor szellemi mozgalmainak ismerete nélkül nem érthetjük meg egészen a fölfedezéseket sem... Jellegzetesen polgári gyengeségek ezek, és Zweig jellegzetesen polgári író, annak minden erényével és hibájával. Ezért is értjük meg, honnan a »Magellan« keresztény-vallási akcentusa. És ez nem a legrokon-szenvesebb.

Az ilyen fajta írásoknak egyébként, — nevezhetjük regényes korrajznak vagy akár kaandregénynek —, igen nepes olvasóközönsége van főleg az ifjúság körében. Hogyisne, távoli, egzotikus környezetbe vezet el, ismeretlen tájakra, ismeretlen népek közé. Lebálcácsoló érdekes olvasmány, nem egyszer egészen meghatározott dialektikus tartalommal. A legszebb emberi tulajdonságok kerülnek előtérbe, a közös cél, a közös veszély összekovácsoló, testvérsítő ereje, az akaratőrő és kitartás legszebb példái, a jölvégzett munka, a siker mámorító öröme. Ugyanakkor a földrajzi, történelmi, néprajzi és gazdasági ismeretek valóságos tárháza.

Mit olvas a mi ifjúságunk? Néhány tucatnyi könyv van fonalomban, aminek kölcsönkönyvtárnak ifjúsági olvasmányokban szegényes kollekcijójából juthat hozzá. S ez a kevés is régi, vagy a réginek új lenyomata. Eredeti ifjúsági irodalmunk viszont — ezt sokszor panasztoltuk már — nincs. S ha áll az a megállapítás, hogy az utelírás kitűnő ifjúsági olvasmány, akkor Stefan Zweig könyve, bár egy csepp a tengerben, jól jön ifjúsági könyvtárainknak. Eggyel több, és ez is valami.